

Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „За по-устойчиво потребление: продължителността на живота на промишлените продукти и информацията за потребителите в услуга на възстановяване на доверието“ (становище по собствена инициатива)

(2014/C 67/05)

Докладчик: г-н **Thierry LIBAERT**

Съдокладчик: г-н **Jean-Pierre HABER**

На 14 февруари 2013 г. Европейският икономически и социален комитет реши, в съответствие с член 29, параграф 2 от Правилника за дейността, да изготви становище по собствена инициатива относно

„За по-устойчиво потребление: продължителността на живота на промишлените продукти и информацията за потребителите в услуга на възстановяване на доверието“ (становище по собствена инициатива)

Консултативната комисия по индустриални промени (ССМІ), на която беше възложено да подготви работата на Комитета по този въпрос, прие своето становище на 26 септември 2013 г.

На 493-тата си пленарна сесия, проведена на 16 и 17 октомври 2013 г. (заседание от 17 октомври 2013 г.), Европейският икономически и социален комитет прие настоящото становище със 178 гласа „за“, 1 глас „против“ и 5 гласа „въздържал се“.

1. Заключение и препоръки

1.1 Програмираното остаряване изглежда свързано с начина на промишлено производство, което има нужда от минимално равнище на обновяване на своите продукти. Макар това обновяване да изглежда необходимо, някои отклонения трябва да бъдат предотвратявани. ЕИСК прави разлика между съзнателно планираните дефекти и ускоряването на нашите модели на потребление. Въпреки че могат да се повдигнат въпроси за случаите на маркетинг за реклама на ключови иновации, които често се оказват само допълнителни, смисълът на нашето становище е да се проверят най-фрапиращите случаи и да се подобрят гаранциите за потребителите. Целта е да се допринесе за нарастване на доверието към нашите европейски предприятия. Предложенията са от технически, търговски, нормативен, образователен и информационен характер. Те се вписват в стратегическата рамка на един по-добър, справедлив и почтен баланс по веригата производство-дистрибуция-потребление.

1.2 ЕИСК се надява да бъде въведена пълна забрана на продуктите, за които са планирани дефекти с цел да се предизвика край на жизнения цикъл на уреда. Тези редки, но фрапиращи случаи както например станалите известни чрез медиите принтери, конструирани така, че да се развалят след определен брой разпечатани копия, могат само да предизвикат недоверието на гражданите към предприятията.

1.3 ЕИСК препоръчва на предприятията да улесняват ремонтането на своите продукти. Това би трябвало да се осъществява в три направления: техническа възможност (например цифровите таблети, в които батериите са заварени към корпуса, за да се попречи на всякакъв ремонт и да се наложи купуване на нов таблет); освен това трябва да се запази възможността за потребителите да се снабдяват с резервни части за срок от 5 години след покупката. Накрая, покупката на продукт следва да бъде съпроводена с упътване, в което са описани подробно възможностите за ремонтане, и с инструкции за употреба. В по-общ план ЕИСК отправя в становището си призив за силна подкрепа на

социалните аспекти и на ремонтните предприятия. Подходът към укрепване на доверието между предприятието и неговите клиенти трябва да се разглежда по-конкретно с оглед възможностите за подкрепа на заетостта, която може да създаде.

1.4 Изключвайки задължителните разпоредби, ЕИСК насърчава доброволните инициативи за сертифициране. Що се отнася до домакинските уреди например, гаранцията за доставка на резервни части в продължение на 10 или 20 години беше сигурен аргумент за продажба. Тази гаранция би могла да бъде предмет на европейска стандартизация, приложима за всички продукти, потребявани на територията на 28-те държави членки на ЕС, за да не се поставят европейските предприятия в неблагоприятно положение. Също така производителите биха могли да се ангажират да публикуват данни за най-честите повреди, тъй като са наясно с най-често повтарящите се. Те биха могли да запазят единствено тези резервни части, или да се ангажират да ги произвеждат при поискване или да намерят представители на марката, които да ги произвеждат. Това би могло да бъде сериозен ангажимент на някои предприятия да гарантират надеждността на своите продукти и извън границите на тяхната връзка с потребителя, което се вписва в идеята за доброволно сертифициране с цел предоставяне на необходимото за поддръжка и продължаване живота на продуктите.

1.5 ЕИСК насърчава държавите да вземат предвид параметрите на борбата с програмираното остаряване в своите политики за обществени поръчки. Предвид значението на обществените поръчки в държавите от ЕС (16 % от БВП), публичните власти имат важна роля, тъй като те освен всичко друго трябва да служат за пример.

1.6 ЕИСК счита, че подобряването на качеството и на трайността на промишлените продукти ще създаде трайна заетост в Европа и следователно трябва да бъде насърчено. Това развитие, съпътствано с подходящи обучения, ще спомогне за излизане от кризата, която засяга сериозно европейските работници.

1.7 ЕИСК препоръчва обозначаване на продължителността на живота на продуктите, или брой използвания, за да може потребителят да направи информиран избор при закупуването. Комитетът препоръчва да се експериментира доброволно с обозначаване на цената в разход на година от продължителността на живота, за да се насърчава придобиването на устойчиви продукти; така обявената продължителност на живота ще може да се контролира, за да се избегнат злоупотреби с доверието на потребителя. Така потребителят ще може да придобива продукти, които са по-скъпи в момента на закупуването, но по-трайни във времето. Това би могло само да насърчи нашите предприятия да произвеждат по-устойчиви продукти. Това обозначаване следва да се насочи към подходящата информация, нужна на потребителя и да бъде диференцирано по категории продукти, за да се избегне претрупването с информация върху някои опаковки.

1.8 ЕИСК счита, че е полезно да се въведе система, гарантираща минимална продължителност на живота за закупените продукти. Понастоящем не съществува законодателство относно минималната продължителност на живота на продуктите, нито европейски стандарти, чрез които тя може да се измери. Все пак започват да се появяват инициативи в рамките на екомаркировката. Предприятията, които произвеждат или пускат на пазара даден продукт, трябва да интернализират външните разходи за рециклирането на продуктите с продължителност на живота под 5 години, особено ако продуктът съдържа вредни за околната среда вещества.

1.9 ЕИСК предлага в системата за гаранции, свързана с покупките, да се включи гаранция за минимален период на функциониране, през който ремонтването е за сметка на производителя.

1.10 Потребителят поема в голяма степен разходите за намаляване на продължителността на живота на продуктите и трудностите, свързани с недостатъчните възможности за тяхното ремонтване, той в голяма степен страда от политиката на предприятията, но също и на някои дистрибутори, които понякога се опитват да продават удължени гаранции след първата година, при положение че двугодишната гаранция е задължителна. Често потребителят изглежда зле информиран за правата си. По-добра комуникация, по-конкретно чрез използване на интернет сайтове и социални мрежи, би могла да подобри информираността на потребителите. Една европейска обсерватория за програмираното остаряване би дала възможност на потребителите да разполагат с по-добро виждане за практиките и по този начин да насочват по-добре избора си.

1.11 Осведомеността на потребителите е предпоставка за целесъобразната и устойчива употреба на продуктите. Освен това е важно потребителите да бъдат информирани по подходящ начин за минималния жизнен цикъл, който е от значение при вземането на решение за покупка на продукта. В този контекст се приветстват доброволни търговски и бизнес инициативи и дейности.

1.12 Често потребителят има усещането, че се намира в истинска законодателна джунгла. Има много директиви относно програмираното остаряване (за търговски практики, отпадъци и др.), но като цяло текстовете по този въпрос почти

не са координирани и би трябвало да бъдат хармонизирани в рамките на един законодателен пакет.

1.13 ЕИСК препоръчва държавите членки да насърчават отговорното потребление, особено чрез образователните системи, за да могат потребителите да оценяват въздействието върху околната среда от гледна точка на жизнения цикъл на продукта, екологичния отпечатък и качеството на продуктите. Комитетът настоятелно препоръчва представителите на потребителите да бъдат привлечени за по-активно участие в текущия дебат по тази важна и деликатна тема, тъй като чрез тяхното участие ще се повиши всеобхватността на подхода.

1.14 ЕИСК препоръчва на Европейската комисия да ускори проучванията по този въпрос, за да изясни различните, често противоречиви данни, които се разпространяват. Това ще позволи да се получи обективна представа за въздействието, по-конкретно икономическо и социално, на програмираното остаряване, както за очакваните предимства за стокооборота, но също и за заетостта и търговския баланс.

1.15 ЕИСК предлага през 2014 г. да се организира голяма европейска кръгла маса по този въпрос. Тази кръгла маса ще събере всички заинтересовани страни: производители, финансови организации, дистрибутори, синдикати, сдружения на потребителите, НПО, агенции за стандартизация, експерти. Тя ще трябва да бъде и моноотраслова, за да не се ограничи до няколко промишлени отрасли. Накрая, успоредно трябва да се организира форум, открит за гражданите на Европейския съюз, с цел насърчаване на най-широко обществено участие, като социалните мрежи ще бъдат едно от средствата за поощряване на това участие.

1.16 В по-общ план ЕИСК препоръчва да се ускорят научните изследвания и разработки в три аспекта, които възпрепятстват планираното остаряване.

— Екодизайн на продуктите: този подход позволява още в началото да се гарантира устойчивостта на използваните ресурси като се отчита въздействието на стоките и на целия им жизнен цикъл върху околната среда.

— Кръговата икономика, възприемаща подхода „cradle to cradle“ (от люлката до люлката), с който се цели трансформиране на отпадъците от едно предприятие в ресурси за други.

— Икономиката на функционалността е насочена към развитие на използването на продуктите, а не към притежаването им. При този подход предприятията не продават даден продукт, а функция на продукта, която се фактурира в зависимост от използването ѝ. Ето защо индустриалците имат интерес да разработват солидни, подлежащи на ремонт и лесни за поддръжане продукти и да гарантират производствена верига и подходяща логистика, която да стане основна в техния икономически модел.

1.17 С посланието, което изпраща на европейско равнище, ЕИСК изразява желанието си Европа да навлезе в период на икономически преход, като се превърне от разхищаващо в устойчиво общество, в което растежът да е насочен към нуждите на потребителите в човешка перспектива, а не като самоцел.

2. Въведение и съдържание

2.1 Има различни основания за безпокойство във връзка с планираното остаряване – намалявайки продължителността на живота на потребителските продукти, то увеличава потреблението на ресурси, както и количеството на отпадъци, които трябва да бъдат преработвани в края на жизнения цикъл на продуктите. То приема различни форми и се използва за стимулиране на продажбите и подкрепа на икономическия растеж, създавайки преднамерено нескончаеми потребности и потребителски продукти, които са проектирани така, че да не могат да бъдат поправяни.

2.2 Последствието: разхищението на ресурси и необичайното замърсяване достигат такива размери, че гражданското общество и някои политически представители, които се отнасят критично към тези практики, се организират, за да изтъкнат несъгласуваността на системата и да се борят срещу нея (колективни иски в Съединените щати срещу Apple, жалба, подадена в Бразилия, внасяне на законодателни предложения в Белгия и Франция в началото на 2013 г.).

2.3 Обичайна практика е да се прави разлика между различните видове „планирано остаряване“, тъй като остаряването може да бъде дефинирано като „обезценяване на материал или оборудване преди физическото му износване“ (Le Petit Larousse) така, че неговото обезценяване и остаряване нямат нищо общо с физическото му износване, а са свързани с техническия прогрес и с промяна в поведението, модата и т.н.

2.4 Могат да бъдат разграничени различни форми на остаряване:

- Програмирано остаряване в тесен смисъл означава предвиждане на ограничена продължителност на живота на даден продукт, понякога с враждане на част, която да прекрати живота на уреда след известен брой използвания.
- Непряко остаряване, обикновено дължащо се на невъзможността да се ремонтира даден продукт поради липса на подходящи резервни части или защото поправката се оказва невъзможна (случай с батериите, заварени към корпуса на електронния уред);
- Остаряване поради несъвместимост, например когато компютърен софтуер вече не функционира след актуализиране на операционната система; това остаряване е свързано с остаряването по причина на следпродажбеното обслужване, което насърчава потребителя по-скоро да замени даден продукт, отколкото да го поправи, отчасти поради сроковете и цената на поправката.
- Психологическо остаряване, посредством маркетинговите кампании на предприятията, които се стремят да внушат на потребителите, че продуктът е остарял. Излишно би било да се задължава производителят да произвежда цифрови таблетки с жизнен цикъл 10 години, ако нашите потребителски модели ни карат да ги сменяме на всеки две. Например мобилните телефони се сменят средно на всеки 20 месеца (10 месеца за възрастовата група от 12 до 17 години). Въпреки значението на последната точка, становището разглежда само първите три; четвъртата очевидно заслужава специфичен подход по отношение на потребителското поведение.

2.5 По темата няма окончателен консенсус. Всички тези нюанси в определенията показват до каква степен е необходимо да се дефинира понятието в неговата цялост и да се разработят диференцирани мерки в зависимост от обективните (технически) и субективните фактори за остаряването (модни тенденции, пускане на пазара на нови продукти). Може да съществуват продукти с нетраен характер, което да бъде предимство за околната среда. Впрочем остаряването зависи също и от поведението на потребителите.

2.6 ЕИСК препоръчва нюансиран подход. Идеята не е да се увеличава еднакво продължителността на живота на всички продукти, а да се разсъждава според употребата на продукта. Също така предпочитанията са за подход на оптимизация на тази употреба, като се знае, че оптимизацията не включва неизбежно удължаване на живота. ЕИСК би желал да допринесе за по-добро възприемане на надеждността на продуктите на европейските предприятия.

2.7 Много са причините, поради които Европейският съюз трябва да обърне внимание на проблема с планираното остаряване. Те са от екологично, социално, здравно, културно, но и икономическо естество. Трябва да бъдат разглеждани и други, по-неосезаеми, но също толкова важни според нас аспекти. Става дума за аспектите със символично и етично измерение.

2.8 В екологично отношение днес, с годишно потребление на суровини от около 60 милиарда тона, ние консумираме близо с 50 % повече природни ресурси отколкото преди 30 години. Това означава, че всеки европейец консумира дневно 43 кг ресурси, докато един африканец – 10 кг. Според Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) въз основа на равнищата от 1999 г. „с годишен растеж на първичното производство 2 % запасите от мед, олово, никел, сребро, калай и цинк ще бъдат изчерпани най-много след 30 години, а от алуминий и желязо – след 60-80 години. Следователно ще настъпи епохата на недостиг на все по-голям брой материали“. Впрочем всяка година в Европа се произвеждат 10 млн. тона електрически и електронни отпадъци (данни за 2012 г.), като обемът им ще достигне 12 млн. тона през 2020 г. Успоредно с политиките на рециклиране и иновация, политиките за възстановяване, обявени в новата европейска директива, влязла в сила на 13 август 2012 г., трябва да бъдат подкрепени наред с борбата срещу програмираното остаряване.

2.9 В социален план планираното остаряване създава три вида проблеми. На първо място, в условията на криза, нагласите, създавани от планираното остаряване на потребителските стоки, допринасят за насърчаване на купуването на кредит и за безпрецедентното досега равнище на задлъжнялост. От планираното остаряване най-много страдат хората от социалните групи в неблагоприятно положение, които не могат да плащат скъпо за трайни продукти и често се задоволяват с продукти с по-ниско качество. Впоследствие служителите от целия сектор на предприятията, извършващи ремонт, може да понесат негативните последици от планираното остаряване. Цифрите в доклада на ADEME ⁽¹⁾ (2007 г.) потвърждават тази тенденция: само 44 % от уредите, които се повредят, се ремонтират.

⁽¹⁾ Агенция по околна среда и контрол на потреблението на енергия на Франция.

Според дистрибуторите едва 20 % от продуктите в гаранция се ремонтират. Проучването на ADEME от 2010 г. показва също значителен спад в ремонтните дейности във Франция за периода между 2006 и 2009 г., особено по отношение на домакинските електроуреди. Предимството на отрасъла на ремонтните дейности е, че не може да бъде делокализиран и предлага предимно стабилни работни места.

2.10 Последствията за общественото здраве не са пренебрежими. Те са под две форми. От една страна, преки – за живеещите в близост до места за изгаряне на отпадъци, поради токсичността на електронните съставки, от друга страна – в международен план. Наистина, недостигът на инфраструктури, които дават възможност за третиране на електронните отпадъци, е толкова голям, че много излезли от употреба продукти се изнасят нелегално в географски райони, където депонирането им ще се извърши на по-ниска цена, но това поражда сериозни последици за местното население (например в Гана, където метален скрап се извлича от отпадъци и се изпраща в Дубай или Китай. Много от тези отпадъци се изпращат в южните държави, където създават здравни и екологични проблеми).

2.11 Последиците са и от културен характер. Според някои проучвания средната продължителност на живота на домакинските електроуреди е от 6 до 8 години, докато преди 20 години е била между 10 и 12. Потребителите с право могат да си задават въпроси за намаляването на продължителността на живота на продуктите, докато навсякъде се изтъква значението на иновацията. Доверието на европейските граждани в тяхната промишленост се изгражда с трайността и се подкопава с остаряването. В момент, когато почти всички проучвания на общест-

веното мнение показват, че е налице максимално дистанциране на европейците от тяхната индустрия, е очевидно, че очакването на потребителите за бързо повреждане или за невъзможността за ремонтване не може да помогне на хората да си върнат доверието към предприятията. Това обяснява защо 92 % от европейците⁽²⁾ биха желали да се отбелязва продължителността на живота (или на употреба) на продуктите. Конкуренентоспособността на европейските предприятия зависи и от повишаване на доверието на потребителите към предприятията.

2.12 И, накрая, последиците са и от икономически характер. Повечето от въпросните предприятия работят в областта на високите технологии, чиито продукти често се внасят в Европа. Разглеждайки този въпрос, Европейският съюз предлага на своите предприятия средство да се разграничат от другите чрез ефективно осъществяване на устойчивостта на практика.

2.13 Европейският икономически и социален комитет не подминава и по-неосезаемите аспекти, които могат да бъдат също толкова важни. От гледна точка на символиката, въпреки че цялата ни дейност в духа на „Рио+20“ се отличава със значението, което отдаваме на устойчивото развитие, ние признаваме, че планираното остаряване по дефиниция е същностен аспект на устойчивото развитие, което ние насърчаваме. Що се отнася до разбирането ни за ролята на етиката в нашите общества, считаме, че е обезпокоително някои инженери да трябва да разработват продукти с ускорено остаряване или рекламните агенции да организират кампании за насърчване на потребителите да купуват със съзнанието, че това няма да увеличи степента на тяхното удовлетворение.

Брюксел, 17 октомври 2013 г.

Председател
на Европейския икономически и социален комитет
Henri MALOSSE

⁽²⁾ Проучване на Евробарометър. «Attitudes of Europeans towards building the single market for green products». (Нагласи на европейците към изграждане на единния пазар на екологични продукти). Европейска комисия. Flash 367. Юли 2013 г.